

Asia: VN/3884/2020

Korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma

Lausunnonantajan näkemykset saavutettavuuden edistämisen tavoitteista

Tavoite 1

5

Lisähuomioita tavoitteesta 1

-

Tavoite 2

1

Lisähuomioita tavoitteesta 2

-

Tavoite 3

5

Lisähuomioita tavoitteesta 3

-

Tavoite 4

3

Lisähuomioita tavoitteesta 4

Kansallisessa tilannekartoituksessa olisi hyvä lähestyä saavutettavuutta intersektionaalisesti, jolloin epätasa-arvoa ja syrjintää ylläpitävät rakenteet voitaisiin huomioida moninaisemmin, mutta myös vertikaalisen ja horisontaalisen saavutettavuuden/yhdenvertaisuuden näkökulmista (instituutiotasolla), jolloin huomioiduksi tulisi myös korkeakoulujen ja alojen erilaisuus (ks esim. McCowan 2016). Alakohtaisesti ja korkeakoulukohtaisesti saavutettavuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus voi ilmetä hieman erillä tavoin. Lisäksi tilastotiedon ohella olisi hyödyllistä toteuttaa

laadullisiin menetelmiin pohjautuvia (esimerkiksi temaattisia) katsauksia, jotka laajentavat ja potentiaalisesti mahdollistavat uudenlaiset näkökulmat saavutettavuustyön edistämiseksi.

Tilastotiedon koonnissa tulee vastaan tietosuojaan ja yhdenvertaisuuteen liittyviä ongelmia.

Tavoite 5

3

Lisähuomioita tavoitteesta 5

-

Tavoite 6

1

Lisähuomioita tavoitteesta 6

Tavoitteen toteuttaminen edellyttää pitkäjänteistä ja riittävää rahoitusta.

Tavoite 7

2

Lisähuomioita tavoitteesta 7

JYU on sitoutunut yliopistojen yhteiseen digivisioon.

Tavoite 8

2

Lisähuomioita tavoitteesta 8

Valintakriteerit ovat samoja kaikille, mutta valintakokeita voidaan rakentaa siten, että niissä voi pärjätä moninaisilla taustoilla. Soveltuvuuskokeita on viime vuosina kehitetty tavalla, joka pyrkii minimoimaan subjektiiviset näkökulmat.

Opettajankoulutuksessa huomioitava erityisesti myös täydennyskoulutuksena suoritettavat pedagogiset opinnot ja niiden opiskelijavalinnat sekä Opetushallituksen tutkintojen tunnustaminen, sillä maahanmuuttajat ovat usein jo lähtömaissaan pätevöityneitä opettajia.

Tavoite 9

1

Lisähuomioita tavoitteesta 9

-

Tavoite 10

1

Lisähuomioita tavoitteesta 10

-

Tavoite 11

1

Lisähuomioita tavoitteesta 10

-

Tavoite 11

1

Lisähuomioita tavoitteesta 11

-

Tavoite 12

2

Lisähuomioita tavoitteesta 12

Osana yliopiston omaa strategisten tavoitteiden seurantaa.

Tavoite 13

3

Lisähuomioita tavoitteesta 13

-

Tavoite 14

1

Lisähuomioita tavoitteesta 14

-

Tavoite 15

1

Lisähuomioita tavoitteesta 15

-

Tavoite 16

1

Lisähuomioita tavoitteesta 16

-

Tavoite 17

1

Lisähuomioita tavoitteesta 17

Vaatii uusia lisäresursseja.

Tavoite 18

1

Lisähuomioita tavoitteesta 18

-

Tavoite 19

2

Lisähuomioita tavoitteesta 19

Vaatii uusia lisäresursseja

Tavoite 20

2

Lisähuomioita tavoitteesta 20

Vaatii uusia lisäresursseja

Tavoite 21

1

Lisähuomioita tavoitteesta 21

On jo osittain vakiintunut toimintatapa.

Tavoite 22

2

Lisähuomioita tavoitteesta 22

JYU.INTEGRAssa tehdään selvitystyötä, jossa selvitetään Suomeen aikuisena tulleiden korkeakoulutettujen ja korkeakoulukelpoisten maahanmuuttajien koulutuspolkuja yliopistoon. Tässä selvityksessä korostuu etupainotteisen ohjauksen tarve jo ennen yliopisto-opintoja: suomalaisen koulutusjärjestelmän tuntemus ja kieli- ja opiskeluvalmiuksien kehittäminen. Selvityksen mukaan tutkinto-ohjelmissa ei vielä ole systemaattista tukea tarjolla tälle kohderyhmälle, joten positiivinen erityiskohtelu edellyttää sitä, että tukea olisi tarjolla tutkinto-opintojen aikana.

Tavoite 23

1

Lisähuomioita tavoitteesta 23

Avoimen väylän kautta pääsy tutkinto-opintoihin edellyttää menestyksekkään opiskelun (opintopisteet ja arvosanat) lisäksi myös kielitaidon osoittamista, joka suomalaisen koulutuspolun 'ulkopuolelta' tulevalla tarkoittaa käytännössä YKI-kielitutkintoa tai valtionhallinnon kielikoetta.

Tavoite 24

1

Lisähuomioita tavoitteesta 24

-

Tavoite 25

1

Lisähuomioita tavoitteesta 25

-

Tavoite 26

1

Lisähuomioita tavoitteesta 26

-

Tavoite 27

1

Lisähuomioita tavoitteesta 27

Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan tuetaan opintojen aikana. Tässä olennaisessa roolissa on suomen/ruotsin kielen opiskelu, jotta on mahdollista opiskelujen jälkeenkin osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Yhdenvertainen yhteiskunnan jäsenyys lisää haluja ja mahdollisuuksia jäädä maahan valmistumisen jälkeen sekä työllistyä oman alansa tehtäviin ja integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämä on tunnustettu aiemmissa tutkimuksissa (vrt. tavoite 48).

Tavoite 28

2

Lisähuomioita tavoitteesta 28

Työnantajat on saatava tähän sitoutumaan, ja myös heille on tarjottava ohjausta ja tukea.

Tavoite 29

1

Lisähuomioita tavoitteesta 29

-

Tavoite 30

2

Lisähuomioita tavoitteesta 30

-

Tavoite 31

1

Lisähuomioita tavoitteesta 31

-

Tavoite 32

3

Lisähuomioita tavoitteesta 32

-

Tavoite 33

1

Lisähuomioita tavoitteesta 33

-

Tavoite 34

1

Lisähuomioita tavoitteesta 34

-

Tavoite 35

1

Lisähuomioita tavoitteesta 35

-

Tavoite 36

2

Lisähuomioita tavoitteesta 36

On erittäin tärkeää muuttaa muotoon, että korkeakoulussa käytettävien digitaalisten laitteiden, järjestelmien, ohjelmistojen, tuotteiden ja palvelujen saavutettavuus kartoitetaan ja testataan säännöllisesti (ei riitä siis muotoilu: on kartoitettu) sillä erilaiset päivitykset ym. tuovat laitteisiin, järjestelmiin ja palveluihin jatkuvasti muutoksia saavutettavuuden osalta.

Tavoite 37

1

Lisähuomioita tavoitteesta 37

-

Tavoite 38

1

Lisähuomioita tavoitteesta 38

-

Tavoite 39

1

Lisähuomioita tavoitteesta 39

-

Tavoite 40

1

Lisähuomioita tavoitteesta 40

-

Tavoite 41

5

Lisähuomioita tavoitteesta 41

Valmentava koulutus yliopistossa tulisi suunnata riittävän heterogeenisille kohderyhmille; korkeakoulukelpoisista jo korkeakoulutettuihin asiantuntijoihin.

Tavoite 42

2

Lisähuomioita tavoitteesta 42

Simheä ei voida tehokkaasti ja mielekkäästi toteuttaa korkeakoulujärjestelmän sisällä, vaan työ vaatii aktiivista verkostoitumista ja yhteistyötä alueellisten ja kansallisten kotoutumisen, työelämän ja TE:n, koulutuskentän ja tutkintoja virallisesti tunnustavien tahojen jne. toimijoiden kanssa.

Tavoite 43

4

Lisähuomioita tavoitteesta 43

Tavoitteet 43 ja 42 kytkeytyvät yhteen, jotta maahanmuuttajataustaiset potentiaaliset hakijat voidaan tavoittaa laajasti.

Kaikkien opiskelijoiden osaamisen tunnustamisen kehittäminen on tärkeää. Rinnakkaisia malleja ei pidä luoda.

Tavoite 44

2

Lisähuomioita tavoitteesta 44

Toimintaa on jo osin vakiinnutettu (vrt. Tampereen yliopiston pätevöitymiskoulutus opettajille ja Lääkäriksi Suomeen –koulutus lääkäreille ja hammaslääkäreille), mutta myös sen rahoituksellinen jatkuvuus tulee varmistaa.

Tavoite 45

2

Lisähuomioita tavoitteesta 45

Pilottihankkeen tavoite tärkeä, mutta toteutustapaan JYU ei ota kantaa.

Tavoite 46

1

Lisähuomioita tavoitteesta 46

-

Tavoite 47

2

Lisähuomioita tavoitteesta 47

Matka hakijasta opiskelijaksi tulee tunnistaa myös erityiseksi haasteeksi.

Tavoite 48

2

Lisähuomioita tavoitteesta 48

Yliopistojen hakukelpoisuuksia on uudistettu ja esimerkiksi suomi toisena kielenä ja kirjallisuus - ylioppilastutkinnon arvosana A takaa hakukelpoisuuden

Tämä tavoite puuttuu kv-opiskelijoiden ja tutkijoiden osuudesta kokonaan. Tämä on hyvin ristiriitaista, kun kuitenkin halutaan kohderyhmän työllistyvän 75 prosenttisesti suomalaisille työmarkkinoille oman alansa töihin. Nähtävissä ja uhkana on se, että akateeminen loppututkinto johtaa suorittavan tason töihin, jos tähän tavoitteeseen ei kiinnitetä huomiota (ks. esim. Strömmer 2017).

Tavoite 49

1

Lisähuomioita tavoitteesta 49

-

Tavoite 50

1

Lisähuomioita tavoitteesta 50

-

Lausunnonantajan muita huomioita luonnoksesta

Jyväskylän yliopisto kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta lausua erityisasiantuntija Tapio Kosusen laatimasta luonnoksesta korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmaksi. Yllä olevien huomioiden lisäksi toteamme seuraavaa.

1. Pidämme tavoitteita monipuolisina ja pääosin kannatettavina, sekä selvityshenkilön työtä perusteellisena ja kattavana. Osatavoitteet on jäsennetty selkeästi. Luonnoksessa on varsin kattava kuvaus ja koonti koulutuksen piirissä tehdystä esteettömyys- ja saavutettavuustyöstä Suomessa ja vertailut muihin maihin tuovat asiaan mielenkiintoista näkökulmaa. Esitetyt tavoitteet lähtevät strategiatyöstä ja yltyvät hyvin käytännönläheisiin toimintoihin, joilla saavutettavuutta voidaan edistää vielä paremmaksi koko koulutuksen sektorilla. Toimenpide-ehdotukset ovat monipuolisia ja taustatekstiä koottu laajasti, mutta hyvin eritasoisista julkaisuista. Korkeakoulutuksessa aliedustettujen ryhmien tarpeet pyritään ottamaan huomioon ja perusteluja tälle on esitetty taustaosassa monipuolisesti. Kehittämistavoitteissa on kiitettävästi huomioitu kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden työllistymistä edistävät näkökulmat.

2. Saavutettavuuden edistäminen edellyttää hallituskausien ylittävää poliittista tahtoa ja riittäviä resursseja. Näitä suunnitelmassa on joiltain osin sivuttukin, mutta ainakin osittain kyse lienee myös toimintakulttuurin muutoksesta, jolloin pitkäjänteinen ja organisaatiokulttuurin muutokseen tähtäävä kehitystyö on tärkeää (ks. esim. Scott 2020). Valtakunnalliselle tasolle ehdotetut toimenpiteet voivat sinänsä olla ponnekas aloitus saavutettavuuden vahvistamiseksi

korkeakoulutuksessa, mutta kansallisesti voisi olla tarpeen lisätä myös viranomaistahojen välistä yhteistyötä saavutettavuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi; opetus- ja kulttuuriministeriöllä on korkeakoulutuksen osalta toki luonteva koordinaatiovastuu saavutettavuuden edistämiseksi, mutta saavutettavuus nivoutuu myös osaksi useiden muiden ministeriöiden toimintakenttää. Esimerkiksi oikeusministeriöllä on vastuu muun muassa yhdenvertaisuuslain mukaisen perusoikeuden turvaamisesta sekä hyvistä väestösuhteista - siis seikoista, jotka ovat myös korkeakoulutuksen saavutettavuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta keskeisiä.

3. Työllistyminen Suomeen on myös kansainvälisiä tutkinto-opiskelijoita koskevissa katsauksissa ja selvityksissä tunnistettu yhdeksi keskeiseksi tekijäksi saapua Suomeen (ks esim. Saari ym. 2019), joten työvoimapolitiittiset toimet vastaavat myös kansainvälisten opiskelijoiden omia tulevaisuuden toiveita. Samalla on tärkeää huomioida, että integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei ole ainoastaan työvoimapolitiittinen kysymys. Esimerkiksi Mathiesin ja Karhusen (2020) tutkimuksessa tuli selvästi esille sosiaalisten lähtökohtien merkitys; perhesuhteilla (puoliso, lapset) on huomattava vaikutus siihen jäävätkö kansainväliset opiskelijat ja tutkijat Suomeen vai eivät. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on nostettu esille myös asenneilmapiirin merkitys ja kansainvälisten opiskelijoiden oikeudellinen asema (ks esim. Marginson 2012). Integroituminen onkin lopulta monien tekijöiden summa, jota työllistyminen voi edistää unohtamatta kuitenkin henkilöön lähiympäristöä ja laajempaa yhteiskuntapolitiikkaa; korkeakoulutuksen saavutettavuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo kansainvälisille opiskelijoille toivoisi siis toteutuvan moninaisemmin kuin vain työvoimapolitiittisista näkökulmista.

4. Vammaisuutta käsittelevässä osiossa puhutaan sekä vammaisuudesta että toimintarajoituksista. Tämä on hyvä asia, mutta on silti huolena, että toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti fyysisiin esteisiin ja rajoitteisiin. Tämä huoli on perusteltu osittain sillä, että kuten tekstissäkin todetaan, suomalaisten asenteet vammaisia kohtaan ovat negatiivisia ja stereotyyppisiä. Koska ymmärrystä vammaisuudesta ja sen moninaisuudesta ei tunnu olevan riittävästi, olisi tärkeää mainita neurokirjon henkilöt erikseen, koska heidän tarvitsemansa tuki poikkeaa esim. liikuntarajoitteisten henkilöiden esteettömyystarpeista ja liittyy erityisesti viestintään ja kommunikointiin (jotka toki mainittu tekstissä). Neurokirjon vaikutukset (esim. autismikirjolla oleville henkilöille) on usein myös näkymätön tekijä, jonka vuoksi henkilöihin ei kohdistu samanlaista syrjintää kuin esimerkiksi näkövammaisiin, vaan heidän tarpeensa jäävät vielä helpommin kokonaan huomiotta. Kun puhutaan koulutuksen järjestämisestä, tulisi tilojen esteettömyyden rinnalla aina mainita myös digitaalisten palvelujen esteettömyys (esim. s.19.)

5. Raportti on varsin laaja-alainen ja ehkä siksi käsitteistö jää aika sekavaksi ja hieman epäjohdonmukaisesti käytetyksi (esim. "erilaiset oppijat", "esteettömyys", "saavutettavuus")

6. Painopiste on vahvasti korkeakoulutukseen pääsyssä. Myös läpäisemisen näkökulmasta asiaa olisi syytä ohjata tarkastelemaan monipuolisemmin. Esiin tulee nostetuksi esim. yleisimpiä ohjauksen puutteita. Tällaisessa tarkastelussa tiettyjen marginaaliryhmien, esim. sokeat opiskelijat tarpeet jäävät vähälle huomiolle, vaikka ovat yksilön opintomenestyksen kannalta olennaisia.

7. Raportissa viitataan lakiin digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, mutta lain soveltamisalaan yliopistoissa liittyvä julkaisu puuttuu käytetyistä lähteistä (Hiltunen, V. & Sariola, M. 2020. Digilain soveltamisesta yliopistoissa)
8. Mukaan nostettu Karvin ehdotus (s.10), että ”korkeakoulujen olisi kartoitettava erityisryhmiin kuuluvat opiskelijat” on lainvastainen. On eri asia tarjota ohjausta ja palveluja opiskelijoille tarvittaessa. Tällä hetkellä rekisteröintikäytännöt eivät mahdollista sivulla 72 esitettyä tunnistamista. Esimerkiksi kansalaisuus ja äidinkieli korkeakoulun rekistereissä eivät välttämättä kerro aliedustetusta ryhmästä. Käyttöön tulisi voida ottaa tunnistamisen tapoja, joilla maahanmuuttajataustaisten seuranta mahdollistuu, mutta kysymys on samalla yksilöiden kannalta sensitiivinen.
9. Sukupuolten välinen epätasa-arvo on tutkimusten mukaan erittäin pysyvää. Jotta tätä aihetta pystytään jatkossakin seuraamaan, on huolehdittava siitä, että pystymme keräämään sellaista tietoa, joka kuvaa sukupuolten välistä eroa. Nyt kun tutkimuksessakin on yleistymässä tapa, jossa sukupuolta (sex) ei tarvitse ilmoittaa tai sitä ei edes kysyä, on syytä miettiä, miten naisten oikeuksien toteutumista voidaan jatkossa seurata ja sukupuolten välisen tasa-arvon kehitystä arvioida. Korkeakouluissa tulisi siis jatkossakin kerätä tietoa myös sukupuolen (sex) perusteella. Tämän lisäksi olisi tärkeää, sukupuolivähemmistöjen oikeuksien toteutumiseksi, kerätä tietoa myös heidän määrästään ja asemastaan korkeakoulutuksessa.
10. Saavutettavuusdirektiivin (3.3) kohdalla todetaan, että ”Direktiivi onkin suunnattu ennen kaikkea niille, jotka jäävät palveluiden ulkopuolelle”. Mitä tämä tarkoittaa? Direktiivi koskee/on suunnattu kaikille julkisten palvelujen toimijoille. Toki direktiivin mukaisista menettelyistä hyötyvät ennen kaikkea mm. vammaiset henkilöt, eri tavoin toimintarajoitteiset henkilöt sekä viittomakieliset henkilöt. Kappaleeseen toivoisi joitakin sisällöllisiä nostoja (tai edes viittauksia) lakiasiantuntija-artikkelista Hiltunen & Sariola 2020.
11. Luvussa 6.5. nostetaan esille Karvin selvitys (Airas ym. 2019), jossa korostuu S2:n stigmatisoiva status ja sen liittyminen eriarvoiseen kohteluun. Kyse ei kuitenkaan ole syrjivästä toiminnasta vaan tavoitteena on tarjota tukea niihin alueisiin, jotka mahdollistavat yhdenvertaisen etenemisen jatko-opintoihin. Tässä korostuu ohjauksen ja opiskelijoiden tuntemisen merkitys: S2-tausta ei saa olla automaattinen väylä S2-opintoihin vaan perustua opiskelijan tarpeisiin ja tavoitteisiin. Keskeisenä tavoitteena on tukea opiskelijan selviytymistä sen hetkisissä opinnoissa ja antaa akateemisia valmiuksia jatko-opintojakin ajatellen. Opiskelijalla itsellään voi olla epärealistinen kuva taidoista ja tarpeistaan, ja siksi hän voi tulkita S2-opinnot myös eriarvoistavana kohteluna. Opettajien ohjaajien tehtävä on avata myös tätä. Työtä on tehtävä, ettei S2-opintoja nähdä stigmana vaan yhdenvertaisuuden mahdollistajana.

12. Korkeakoulutuksen laadun tarkastelu saavutettavuuden toteutumisessa (s. 36) on keskeistä. Kuten suunnitelmassa todetaan, on erilaisia esteitä purettavissa aktiivisella työllä eri koulutusasteilla ja nivelvaiheissa, maahanmuuttajataustaisilla hakijoilla näitä samoja haasteita opintojen löytämisessä, koulutukseen pääsyssä sekä opinnoissa edistymisessä ja työllistymisessä.

13. s.39 Tämän määritelmän ymmärrystä tulisi tukea korkeakoulukentällä:

positiivinen erityiskohtelu = tarveharkintainen tuki

14. s.41 Opiskelukykymalli: Opetuksen ja pedagogisen toiminnan kytkeminen opiskelukykyyhin sopii hyvin saavutettavuuden tarkasteluun, ja kuulostaa edelleen innovatiiviselta, vaikka Kuntun malli on jo vuodelta 2005.

15. s. 42, 64, 67, 68 Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrät korkeakoulutuksessa ja erityisesti yliopisto-opinnoissa ovat huolestuttavan pieniä Suomessa vielä 2010-luvulla. Ja korkeakoulutetut maahanmuuttajanaiset ovat suurelta osin työmarkkinoiden ulkopuolella, vaikuttavana tekijänä erityisesti äitiys. Suunnitelmassa kuvataan maahanmuuttajataustaisten kannalta joitakin huolestuttavia paradoksaaleja, kuten:

- Maahanmuuttajuus näyttäytyy maassamme huono-osaisuutena (s.42)
- Työllistymisen tyypillisinä haasteina kuvataan asioita, joita maahanmuuttaja ei pysty ratkaisemaan yksilöllisesti, vaan näihin tarvitaan koulutus- ja työelämänkentän tukea (s.64)

16. Mikäli perhetaustan vaikutukset koulutusvalintoihin ovat havaittavissa jo peruskoulun päättövaiheessa (s. 45), tulisi em. dilemmoja (ts. korkeakoulutettujen maahanmuuttajien/maahanmuuttajavanhempien työllistyminen Suomessa ja jo lähtömaissaan korkeakoulutettujen pääsy kehittämään (akateemista) kielitaitoa sekä täydentämään aiempaa korkeakoulutuskintoa ja pätevytymään suomalaisille työmarkkinoille (esim. koulutus-, sote-alat) ratkaista myös maahanmuuttajasukupolvet ”leikkaavina” ongelmina.

17. Eri ryhmien erityiskysymysten tunteminen auttaa torjumaan syrjintää (esim. S2-taustaisilla pidempi aika saman sisällön opiskeluun suomeksi kuin suomi-äidinkielisillä)

- o Esimerkkejä saavutettavuuden parantamisesta kv-tutkinto-ohjelmien hakukäytänteissä:
 - koulutusdokumenttien toimittaminen vahvistettavalla sähköpostilla tutkintokoulutukseen hakeutuessa (vrt. koronavuonna sähköpostitoimitukset ja varmennus korkeakoulujen verkkosivuilta)
 - kielitaidon osoittaminen korkeakoulun kielikeskuksen tekemällä arvioinnilla
 - asetuksen mukainen kielitaito suomalaisista koulutusdokumenteista (ts. kandidatkinto tai amk-tutkinto) hyväksytään, jolloin ei tarvitse hakeutua (kalliiseen) kielitestiin

Havila Marjo
Jyväskylän yliopisto